

Siyasal Anayasanın Ahlaki Temelleri

*Prof. Dr. Ronald M. Dworkin**

Verdiğiniz kapsamlı ve doğru bilgiler için teşekkür ederim. Her zaman olduğu gibi, kendi düşüncelerim hakkında yeni şeyler öğrenmekten büyük zevk duydum. Ancak izninizle, sormuş olduğunuz çok önemli soruların cevaplarını daha sonra vermek istiyorum. Bu soruların cevaplanmasını sondaki tartışma bölümüne bırakıyorum.

Şimdi sizlere siyasal bir anayasanın ahlaki temelleri üzerine konuşacağım. Ahlaki konular gibi oldukça soyut konuların somut bir siyasal karar olan anayasa yapımı sürecinin bir parçası olarak tartışılması felsefeciler için oldukça nadir karşılaşılan ancak büyük bir haz kaynağı olan bir durumdur. Amerika Birleşik Devletleri'nde böyle bir durum 1789'da Philadelphia'da, atalarımız Amerikan Anayasasını yaparken yaşanmıştı. Sizin önümüzdeki birkaç yıl içinde en soyut siyasal ilkeler üzerinde yeni bir Anayasa inşa edecek olmanızı heyecan verici bulduğumu belirtmek isterim.

Anayasanın en temel işlevi, zorlama gücüne sahip bir kurum olan devlete meşruiyet temeli sağlamaktır. Meşruiyet, modern siyaset teorisinin temel sorunudur. Kralların tanrısal meşruiyeti anlayışının tarihe karıştığı onyedinci yüzyıldan bu yana siyasette en önemli soru şu olmuştur: Bazı insanlara diğerleri üzerinde tahakküm kurma yetkisi veren şey nedir? Bazı insanlar diğerlerini normalde nefret etmeleri gereken kanunlara uymaya hangi gerekçeyle

* New York Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Felsefesi Profesörü

zorlayabilmektedir? Ondokuzuncu yüzyılın başından bu yana bu sorulara verilen ortak bir yanıt olduğunu söyleyebilirim. Kuşkusuz bazı utanç verici istisnaları yaşanmıştır, ancak genel olarak ve gittikçe yaygınlaşan bir şekilde, yönetme hakkının, yani meşruiyetin demokrasiden geldiği yönündeki görüş kabul görmektedir. Genel kabul gören bu anlayışa göre, siyasal anayasanın işlevi demokrasiyi kurmak ve korumaktır.

Demokrasi, insanların kendi kendilerini yönettikleri bir sistemdir. Başkanlarımızdan Abraham Lincoln'un belirttiği gibi, "demokrasi, halkın halk tarafından ve halk için yönetilmesidir." Kuşkusuz, halkın kendi kendini yönetmesi düşüncesi kelimenin tam anlamıyla gerçeklik kazanamaz. Örneğin, Türkiye gibi 80 milyona yakın nüfusu olan bir ülkede bütün siyasal kararların oybirliği ile alınması mümkün değildir. Bir kararda karşı oylar varsa, halkın bir bölümü alınan karara katılmıyorsa, şu durumda halkın bu bölümünün kendi kendini yönettiğini söylemek mümkün değildir. Bu kişiler aslında yanlış olduğunu düşündükleri bir yönde hareket etmeye zorlanmaktadırlar. Dolayısıyla, halkın kendi kendini yönetmesi düşüncesine gerçeklik kazandıracak şekilde farklı bir anayasa inşasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Tarih boyu, demokrasinin hakikatte ne olduğu sorusundan hareketle yapılan uzun felsefi tartışmalarda demokrasiye ilişkin olarak iki farklı teori veya yaklaşım ortaya çıkmıştır. Ben bunlardan ilkinin "çoğunlukçu demokrasi anlayışı" olarak nitelendiriyorum. İkincisi ise "ortaklık demokrasisi anlayışı"dır. Çoğunlukçu demokrasi anlayışı, "halk hangi şekilde kendi kendini yönetir?" sorusunu "halkın çoğunluğu halkın geri kalan kısmını yönetmelidir." şeklinde cevaplamaktadır. Çoğunlukçu demokrasi anlayışının temel düşüncesi budur. Ortaklık demokrasisi anlayışında ise, halkın kendi kendini yönetmesi bir şirketteki veya ortaklıktaki ilişkiye benzetilmektedir. Nasıl ki bir şirkette yönetici olarak seçilenler sadece kendilerini seçenler için değil bütün ortakların çıkarını sağlamaya yönelik kararlar alıyorsa, ortaklık demokrasisinde de yönetici olarak seçilenler toplumun tamamını gözeten kararlar almak zorundadırlar.

Çoğunlukçu demokrasi anlayışı diğer anlayışa göre daha yaygın şekilde bilinmektedir. Hatta birçok insan için demokrasi deyince ilk akla gelen modelin çoğunlukçu demokrasi olduğunu söyleyebilirim. Çoğu insana göre, demokrasi çoğunluk yönetimi anlamına gelir. Fakat çoğunlukçu demokrasi anlayışı, basit biçimde “kellelerin sayılması”ndan ibaret değildir. Çoğunlukçu demokrasi, siyasal kurumların toplum tarafından alınan kararların mümkün olduğu kadar çok sayıda insanın yerleşik kanaatlerini temsil edecek şekilde alınmasına imkan verecek tarzda yapılandırılmasını amaçlar. Burada, “yerleşik” sözcüğünün altını çiziyorum. Çünkü çoğunlukçu demokraside çoğunluğun yerleşik kanaatlerinin ortaya çıkması amaçlanmaktadır. Bunun için de bireysel hakların, özellikle de ifade hürriyetinin güvence altına alınması gerekmektedir. Çoğunlukçu demokraside, belirli halk kesimlerini, belirli etnik grup ya da ırk mensuplarını ikinci sınıf yurttaş haline getirecek, örneğin belirli görevlere seçilme yasağı gibi ayrımcı uygulamalar da yasaktır. Çoğunlukçu demokrasi, bütün bu hedeflerini bireysel hakların güvence altına alınması yoluyla gerçekleştirmeye çalışır. Ancak, çoğunlukçu demokraside, çoğunluğun yerleşik kanaatlerini yansıtan kanunlar yapılması yasak değildir. Örneğin, çoğunluğun bu yönde bir talebi olması halinde, bir resmi din vaz eden kanunlar yapılabilir. Karar alma sürecine herkesin eşit katılımı sağlanmış olmak kaydıyla, çoğunluk bu yönde bir karar veriyse, bu kararın uygulanması demokrasinin gereğidir. Çoğunlukçu açıdan ele aldığımızda, demokrasinin adaletten çok farklı bir yerde konumlandığını görürüz. Bu modelde, demokrasi adaletten çok farklıdır. Demokratik bir rejim fazlasıyla adaletsiz olabilir; çünkü, herkese ifade hürriyeti ve eşit oy hakkı tanınmakla birlikte, siyasi çoğunluk sahip olduğu hakim pozisyon sayesinde, örneğin ekonomik kaynakların adaletsiz biçimde dağıtılması ve ülkede yoksulluğun ortaya çıkmasıyla sonuçlanan kararlar alabilir. Çoğunlukçu demokrasi anlayışına göre, böyle bir karar, adaletsiz olmakla birlikte demokratik bir karardır.

Ortaklık demokrasisi anlayışı çoğunlukçu demokrasi anlayışı kadar yaygın biçimde bilinmemekle birlikte, demokrasi hakkında çok farklı bir bakış açısı sunmaktadır. İnsanların aralarında anlaşmazlıklar olsa bile, aynı bir ortaklıkta olduğu gibi, birbirlerinin

çıkarmasını gözeterek kararlar almasını sağlayan şartlar nelerdir? Benim bu soruya cevabım şudur: Şu üç şart, en azından düşünce düzeyinde yerine getirilmelidir. Bu şartların henüz herhangi bir yerde tam olarak sağlandığını düşünmüyorum. Ancak bana göre, bir ortaklık demokrasisinin kurulabilmesi için bu üç şartın kabul edilmesi gerekir. İlk olarak, yurttaşlar siyasal kararlar üzerinde eşit söz hakkına sahip olmalıdır. Bu, sadece yurttaşların oy hakkına, hatta eşit oy hakkına sahip olması anlamına gelmez. Hiçbir yurttaş, sırf düşünceleri rahatsız edici olduğu için medyaya erişim imkanından ve siyasal sürece katılım hakkından yoksun bırakılmamalıdır. Bildiğiniz gibi, bazı Avrupa ülkelerinde Holocaust'un inkarı bir suçtur. Bu, bir ortaklık demokrasisinde kabulü mümkün olmayan bir durumdur. Ortaklık demokrasisinin ikinci şartı, eşit özen ilkesidir. Herkesin kişisel (var oluş) şartları ortak kararlarda gözetilmelidir. Ortak kararlar sadece çoğunluğun çıkarlarını değil, herkesin çıkarlarını dikkate almalıdır. Çünkü herkesin hayatı eşit öneme sahiptir. Ortaklık demokrasisinin üçüncü şartı, en tartışmalı olanıdır ve bana göre en önemlisidir. Bu şart, bireylerin onurunu korumak amacıyla, sadece kendilerinin karar vermesi gereken konularda çoğunluk tarafından herhangi bir şekilde karar alınmamasını öngörür. Siyasal kararlar ancak bireylerin onuru ve izzetinefsleriyle uyumlu olduğu ölçüde ortaklaşa alınmalıdır. "Onur şartı" olarak nitelendirdiğim bu üçüncü şartın önemini birazdan göstermeye çalışacağım.

Umarım, buraya kadar yaptığım açıklamalardan, çoğunlukçu demokrasi anlayışına göre yapılan anayasaların ortaklık demokrasisi anlayışına göre yapılan anayasalardan çok farklı olacağı açıkça ortaya çıkmıştır. Çoğunlukçu demokrasi, usule/yönteme önem verir. Kuşkusuz, çoğunlukçu demokraside de bazı haklar güvence altına alınmaktadır, ancak bu demokrasi özünde "usul"den başka bir şey değildir ve daha önce de vurguladığım gibi, adaletsizlikle sonuçlanabilir. Ortaklık demokrasisi ise anayasanın sadece usul meseleleri hakkında değil, maddi meseleler hakkında da çözümler getirmesini ister. Bu demokrasi anlayışı, kaynakların dağıtımında, örneğin vergi sisteminde toplumun her bir üyesinin eşit biçimde gözetilmesi yönünde tavır alır. Bireylere bırakılması gereken karar alanlarının korunması, yani birey onurunun korunması konusunda

da tavır alır. Ortaklık demokrasisi anlayışına göre yapılan bir anayasada demokrasi, adaletten ayrı düşünülemez. Bu iki kavram bir arada ele alınır, meczedilir. Bana göre imkansız olmakla birlikte, ortaklık demokrasisinin tam olarak inşa edilmesi halinde, tam olarak adil bir toplum ortaya çıkabilecektir.

Şimdi bu iki model arasındaki farkları, farklı yaklaşımlar sergileyecekleri bir kısım sorunlar çerçevesinde ortaya koymaya çalışacağım. İlk olarak, Anayasa Mahkemesinin oluşumu ve yetkileri konusunu ele alalım. Sanıyorum bu, içinde bulunduğumuz binaya uygun bir örnek olacaktır. Çoğunlukçu demokrasi modelinde, kanunları iptal etme yetkisine sahip bir Anayasa Mahkemesinin varlığı demokrasiden bir taviz olarak değerlendirilir. Anayasa Mahkemesi, adaletin bir gereği olabilir; ancak, doğası gereği, antidemokratik bir kurumdur. Bu nedenle demokrasiye saygının bir gereği olarak, Anayasa Mahkemesinin yetkileri mümkün olduğu kadar sınırlandırılmalıdır. Anayasa Mahkemesine üye atama sürecinde de azami ölçüde halkın iradesi belirleyici kılınmalıdır. Çünkü demokrasilerde iktidar halkın çoğunluğuna ait olmalıdır. Anayasanın yorumlanmasına gelince, çoğunlukçu demokrasi dar yorumu önermektedir. Anayasalarda her zaman için soyut ilkeler vardır. Örneğin bizim Anayasamızda, ifade hürriyeti, adil yargılanma hakkı, eşit muamele yükümlülüğü gibi soyut ilkelere yer verilmiştir. Bütün bu soyut ilkeler yorumlanmaya gereksinim duyar. Çoğunlukçu demokraside, Anayasa Mahkemesinin yapacağı yorum mümkün olduğu kadar demokratik olarak seçilmiş bulunan çoğunluğun iradesine saygılı olmalıdır. Ortaklık demokrasisinin Anayasa Mahkemelerine bakışı çok farklıdır. Bu modelde, Anayasa Mahkemesi demokrasiden bir taviz olarak değil, demokratik sistemin bir unsuru olarak görülür. Kuşkusuz, Anayasa Mahkemeleri hata yapabilir. Amerika Birleşik Devletleri'nde Yüksek Mahkeme bana göre pek çok yanlış kararlar vermektedir. Ancak bu yanlışlar Yüksek Mahkeme'nin özünde antidemokratik bir kurum olmasından değil, soyut ilkeleri yanlış yorumlamasından kaynaklanmaktadır. Tartışmanın bu bölümünü özetlemek gerekirse, ilk modele göre yapılan bir anayasa, Anayasa Mahkemesini istemeye istemeye kabullenmekte; ikinci modele göre yapılan bir Anayasa ise Anayasa

Mahkemesinin varlığından haz ve heyecan duymaktadır. Çünkü bu modeli savunanlar, ortaklık demokrasisinin ön şartı olan bireysel hakların güvence altına alınabilmesi için bağımsız bir kuruma gereksinim olduğunu bilirler.

Yapmaya çalışacağım ikinci karşılaştırma, ekonomik ve sosyal haklar konusunda olacaktır. Dünyadaki anayasalar arasında, temel sağlık güvencesi ya da yaşanabilir konut hakkı gibi ekonomik ve sosyal hakların güvence altına alınması konusunda önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu önemli bir tartışmadır. Amerika Birleşik Devletleri Anayasası'nda bu tür güvencelere yer verilmemiştir. Çoğunlukçu demokrasi anlayışına göre, anayasada bu tür hükümlere yer verilmemelidir. Ekonomik ve sosyal haklar anayasada yer almamalıdır, çünkü bu konular esas itibariyle çoğunluğun yerleşik iradesi tarafından karara bağlanması gereken konulardır. Çoğunluk yönetiminin özü de budur. Sosyal ve ekonomik konular bütçe, kaynakların bölüşümü, vergi sistemi gibi önemli konularda bir tercih yapılmasını gerektirir. Çoğunlukçu anlayışa göre, bu tercihler tam da halkın seçilmiş temsilcilerine bırakılması gereken tercihlerdir. Ortaklık demokrasisine gelince, bu haklar güvence altına alınmalıdır, çünkü bu haklar demokrasinin ön şartıdır. Daha önce de belirttiğim gibi, ortaklık demokrasisinde halkın kendi kendini yönetmesi aynı bir şirket bünyesindeki yönetim tarzı gibi düşünüldüğü için, alınan kararlarda her yurttaşın payı/çıkarı eşit biçimde gözetilmelidir. Oysa çoğunluk tarafından alınacak kararlar bu tür bir güvenceden yoksundur. Öte yandan, bana göre bu konuda oldukça girift bir sorunla karşı karşıyayız. Sağlık güvencesi ve konut hakkı gibi haklar acaba hangi ölçüde mahkeme önüne taşınabilir ve yargıçlar tarafından karara bağlanacak hale getirilebilir? Amerika Birleşik Devletleri'nde bu konuda isabetli bir strateji benimsenmiştir. Yüksek Mahkeme zaman zaman tutarsız kararlar verse de Anayasa'daki "eşit koruma" ilkesi bu konuda önemli bir çıkış noktası oluşturmaktadır. Eşit koruma ilkesine göre, "hükümet bazı yurttaşlara sağladığı her ne varsa, aynı çerçevede bütün yurttaşlara sağlamak zorundadır." Bu ilke, ırk ayrımcılığıyla mücadelede etkin biçimde kullanılmıştır. Yüksek Mahkeme bazı davalarda doğru kararlar verebilseydi, temel sağlık güvencesi ve benzeri konularda da daha etkin biçimde

kullanılabilir. Örneğin, eşit koruma ilkesinin eyaletlerin farklı bölgelerine aynı oranda bütçe tahsisatı ayrılması yönünde yorumlanması halinde, bölgelerin zenginliğine ya da fakirliğine bakılmaksızın bütün ülke genelinde herkese sağlık güvencesi ve konut yardımı sağlanması için eşit kaynak aktarılması sağlanabilir.

Şimdi daha önce de değindiğim “onur” ya da ahlaki bağımsızlığın korunması sorununa geldik. Acaba bu iki model din konusunda ne tür bir yaklaşıma sahiptir? Anayasada din konusunda ne yapılmalıdır? Her iki modelde de karşımıza çıkan ortak şart, hoşgörüdür. Daha önce de belirttiğim gibi, çoğunlukçu demokraside toplumun bir kesimini konu alan spesifik yaptırımlar, belirli bir kesimin bazı görevlere seçilme hakkından ya da din konusunda tercih yapma hakkından yoksun tutulması ikinci sınıf yurttaşlar ortaya çıkaracağından, bu tür uygulamalar çoğunlukçu demokrasilerde dahi kabul edilemez. Öte yandan, din konusunda tercih serbestisinin ya da ibadet serbestisinin yadsınması ortaklık demokrasisiyle zaten bağdaşmaz.

Din konusunda hoşgörülü devletleri ikiye ayırabiliriz. Bunlardan ilki hoşgörülü din devletleridir. Bu devletlerde bir devlet dini ya da resmi din bulunmakla birlikte, diğer inançlara ya da inançsızlığa karşı hoşgörü vardır. Bunun birçok örneği bulunmaktadır. İstisnai olarak bazı hoşgörüsüzlük örnekleri yaşanmakla birlikte, İsrail hoşgörülü bir din devletidir. Çünkü İsrail ilke olarak bir Yahudi devletidir, ancak diğer inançlara karşı hoşgörülü bir devlettir. İslam ülkeleri de, en azından benim anladığım kadarıyla, hoşgörülü din devletine örnek verilebilir. Örneğin, Mısır Anayasasına göre, devletin dini İslam’dır, ancak diğer dinlere karşı hoşgörü vardır. Hoşgörülü din devletine çok sayıda başka örnek sayılabilir. Hoşgörülü seküler devlette ise resmi bir din olmamakla birlikte dine karşı hoşgörü vardır. Dinin yaşanması yasaklanmaz, ancak devlet herhangi bir dini resmi din olarak tanımayı reddeder. Fransa, buna örnek olarak gösterilebilir.

Çoğunlukçu demokraside bu iki model arasındaki tercih çoğunluğa bırakılır. Çoğunlukçu demokrasi hoşgörüye önem vermekle birlikte, çoğunluğun bir resmi din vaz etme hakkını kabul

eder. Bunun dışındaki bütün ihtimaller çoğunlukçu anlayışın temel ilkesiyle zıtlık teşkil edecektir. Din hakkında çoğunluk tarafından alınacak karar dışındaki her türlü karar antidemokratik, dolayısıyla da yanlış olacaktır. Çoğunluk, belirli bir dini benimsiyor ve bu dinin resmi din olarak kabul edilmesini istiyorsa bunun yapılmaması için hiçbir sebep bulunmamaktadır. Tam tersine, sistem bu yönde bir karar alınmasını gerekli kılmaktadır. Örneğin, Büyük Britanya'da -ki aslında ılımlı bir örnektir- Anglikanizm devletin resmi dinidir ve kraliçe aynı zamanda Anglikan Kilisesinin de başıdır. Anglikan Kilisesine üye olmayan bir kişi tahta geçemez. Britanya halkının çoğunluğunun kararı bu yöndedir ve çoğunlukçu demokraside çoğunluğun buna hakkı vardır. Meşhur İngiliz felsefeci John Stuart Mill, devletin resmi din vaz etme hakkının olmadığını, çünkü dinin özel bir konu olduğunu söylemiştir. Fakat bu aslında özel bir konu değildir. Resmi dini olan bir devlet, belirli bir grup insanın çocuklarını rahatça büyütebileceği mekanlar ve farklı bir kültürel ortam oluşturur. Çoğunluk dinin resmi olarak kabul gördüğü bir kültürel ortam istiyorsa, böyle bir ortama sahip olması sağlanmalıdır. Konuyu bir de ortaklık demokrasisi açısından ele alalım. Halkın bir kesiminin bireysel onurları ve izzetinefsleri çerçevesinde kabul edemeyeceği bir ortak karar varsa, o da kendilerinin mensup olmadığı bir kilisenin devlet kilisesi olarak kabul edilmesi yönündeki karardır. Anayasada belirli bir dinin resmi din olarak kabul edilmesi ve diğer dinlerin dışlanması ya da genel olarak dinin kabul edilmesi ve ateizmin dışlanması ortaklık demokrasisindeki ortaklığın sonu olacaktır.

Bu bölümde, yaptığım araştırmalara göre sizin siyasal hayatınız için çok önemli olduğunu düşündüğüm bir sorun hakkında biraz konuşmak istiyorum. Bu, Türkiye'de önemli olduğunu düşündüğüm, türban sorunu, yani başörtüsüyle üniversiteye girmek isteyen kadınlara getirilen yasaklama. Acaba böyle bir yasaklama kabul edilebilir mi? Çoğunlukçu demokrasi anlayışına göre, evet. Başörtüsü yasağı hiç kimsenin oy kullanma hakkına hanel getirmemekte, ifade hürriyetini kısıtlamamaktadır. Hatta kamuoyu önünde başörtüsü yasağına karşı konuşma hakkı bile hanel görmüş değildir. Herkesin görüşlerini serbestçe ifade edebildiği tam ve adil bir tartışma

sonucunda çoğunluk “başörtüsünün yasaklanmasını istiyoruz” derse başörtüsü yasaklanabilir. Kuşkusuz, bu arada yerine getirilmesi gereken diğer usul şartları da unutulmamalıdır. Fransa’da çoğunluk bu doğrultuda bir karar almıştır, ancak aksi yönde bir karar da alabilirdi. Çoğunluk, “biz yasaklama istemiyoruz, biz insanların kendi tercihlerini yapma noktasında özgür olmasını istiyoruz” da diyebilirdi ve bu yöndeki bir karar da aynı ölçüde demokratik olurdu. Ortaklık demokrasisinde ise çok farklı bir cevap bizi beklemektedir. Böyle bir demokraside devlet bu tür sorunlarda taraf olamaz. Başörtüsü yasağı devletin taraf olması anlamına gelir. (Belki de bu konudaki görüşümü açıklamaya geçmeden önce bu konuyu nasıl algıladığımı size anlatmam gerekiyor.) Belirli bir ulusun tarihindeki belirli bir noktada, üniversite dersliklerinde başörtüsü takma kararı şayet kişinin belirli bir dinin geleneksel yorumuna bağlılık derecesini gösterme aracı olarak algılanıyorsa, bir başka ifadeyle başörtüsü sadece bir dine aidiyetin değil o dinin spesifik bir yorumunu, geleneksel bir yorumunu benimseme davranışının bir göstergesi olarak algılanıyorsa; öte yandan, başörtüsü takmama kararı da dinin geleneksel yorumunu benimsememe veya Kur’an’ın nasıl anlaşılması gerektiği konusunda farklı bir görüşü benimseme davranışının bir göstergesi ya da başka bir inanca veya inançsızlığa aidiyetin simgesi olarak algılanıyorsa, özetle başörtüsü konusundaki tercih bir aidiyetin simgesi haline gelmişse, hoşgörülü bir ortaklık demokrasisinin başörtüsü konusunda herhangi bir yasaklama ya da zorlama getirmemesi gerekir. Çünkü her iki ihtimalde de bir kesim, çoğunluk tarafından alınan kararı bireysel onuruyla bağdaştıramayacaktır. Dolayısıyla bir ortaklık demokrasisinde başörtüsü takılması yasaklanamayacağı gibi başörtüsü takma zorunluluğu da getirilemez. Çoğunlukçu demokrasi bir hoşgörülü *din devleti* olabilir, ancak ortaklık demokrasisi *seküler* olmak zorundadır. Ancak bu da Fransa’daki gibi her türlü dini kimliğin reddi yönünde değil, din konusunda bireysel tercihlere serbesti tanıma şeklinde olmalıdır.

Buraya kadar, en başta savunduğum tezi, yani demokrasinin ahlaki temelleri konusundaki felsefi tartışmaların aslında çok önemli pratik sonuçları olduğu yönündeki görüşümü destekleyen

argümanları ortaya koyduğumu sanıyorum. Bu, özellikle nasıl bir Anayasa istediğiniz sorusuyla yakından ilişkili bir tartışmadır. Çoğunlukçu demokrasi anlayışı Anayasa Mahkemesi'ni istemeye istemeye kabullenmekte, sosyal ve ekonomik hakları dışlamakta, çoğunluğun resmi din vaz etme ya da etmeme hakkını tanımaktadır. Ortaklık demokrasisi anlayışı ise, bütün bu konularda tam aksi yönde bir tavır almaktadır. Bence, demokrasiye, yani halkın kendi kendini yönetmesine ilişkin bu iki teori arasında bir tercih yapılması gerekmektedir. Acaba bu tercih nasıl yapılmalıdır? Benim kişisel tercihim hakkında herhalde bir tahmininiz vardır. Fakat ben her iki modele yeniden bakmayı ve önce tercihin neye göre yapılması gerektiği sorusunu cevaplamayı öneriyorum. Burada önemli olan, demokrasinin sözlükte nasıl tanımlandığı değildir. Demokrasi, benim "yorumsal kavram" olarak nitelendirdiğim bir kavramdır. Demokrasinin, değer taşıyan bir şeyi ifade ettiğini kabul ediyoruz. Dolayısıyla demokrasinin hangi açıdan iyi olduğunu bulmaya çalışmalıyız. Demokraside iyi olan nedir? Çoğunlukçu bir demokraside ahlaki olarak iyi olan nedir? Ortaklık demokrasisinde ahlaki olarak iyi olan nedir? Bu soruların cevabını bulabilmemiz halinde iki model arasında bir tercih yapabiliriz. Bu tercih, ahlaki bir tercih olmalı, siyasal ve kişisel ahlak temelinde yapılmalıdır. Sizin de belirttiğiniz gibi Sayın Başkan, ben bu sorulara verilecek doğru cevapların olduğuna inanıyorum. Bence, tercih sanıldığı kadar güç değil.

Şimdi, birçoğunuza ilk başta ters gelebilecek bir şey söyleyeceğim: Çoğunlukçu demokraside herhangi bir değer bulunmamaktadır. Ortak kararların çoğunluk tarafından alınması düşüncesinde iyi olan herhangi bir husus yoktur. Birçok insan, bu arada beni eleştiren kişiler de, çoğunluk kararlarının temel bir ahlaki ilke olan hakkaniyete uygun olduğunu iddia etmektedirler. Buna göre, ortak kararlar ancak tartışma ve sonrasında oylama yoluyla alınabilir. Bunun dışındaki her türlü metot hakkaniyete aykırıdır. Eğer bu iddia doğruysa, çoğunlukçu demokrasi anlayışı temel bir ilke olan hakkaniyetin siyasete uygulanması olarak kabul edilebilir. Fakat bu doğru değildir. Bir tekne düşünün, üzerinde çok sayıda insan bulunmaktadır ve teknenin kurtulması için bir kişinin denize atılması

gerekmektedir. Tekneden atılacak kişi nasıl belirlenmelidir ki hakkaniyete uygun olsun? Bu durumda başvurulacak en kötü metot oylama yapılmasıdır, çünkü oylamada en az popüler kişinin kaybetmesi kesindir. Bu kişi azınlıkta bulunan ırk veya din mensubu olabilir ya da teknede herhangi bir dostu bulunmayan bir kişi olabilir. Bu kişi teknede sevilmeyen bir kişi olduğu için oylama sonucu denize atılacaktır. Bu hakkaniyete uygun bir karar mıdır? Bu durumda, hakkaniyete en uygun yöntem, denize atılacak kişinin rastlantısal olarak, örneğin kura çekilerek, belirlenmesidir. Daha siyasi bir sorunu düşünelim. Savaş halinde, ulus adına savaşa gideceklerin belirlenmesinde de oylama yapılmadığını hatırlatmak isterim. Burada, siyasi kararların rastlantısal yöntemlerle alınmasını savunuyor değilim. Fakat anlatmak istediğim, hakkaniyetin söylendiği kadar temel bir ilke olmadığıdır. Bazı durumlarda, oylamanın yanlış yöntem olduğu açıktır. Öyleyse sormamız gereken soru şudur: Hakkaniyet bir temel evrensel ilke değilse, neden siyasette adil olarak kabul edilsin? Akla yatkın gelen cevap, siyasette eşitlik arayışı vardır ve siyasal eşitliği sağlamanın tek yolu serbest tartışma ve sonrasında oylamadır. Bu, eşitliği sağlamanın tek yoludur. Bir başka deyişle; hakkaniyet, siyasal eşitliktir.

Şimdi bir an siyasal eşitliğin anlamı üzerinde düşünelim. Siyasal eşitlik de -demokrasi kavramı gibi- sözlüklerden öğrenebileceğimiz bir kavram değildir. Yukarıda yaptığımız gibi, siyasal eşitlikte iyi olan şey hakkında kafa yormamız gerekmektedir. Siyasal eşitlik neden iyidir? Bu konuda, öncelikle eşit oy ve eşit nüfuz arasında bir ayırım yapmamız gerekmektedir. Eşit oy ilkesi, oyların eşit sayılması anlamına gelir. Siyasal nüfuz ise, başka insanları etkileme gücünü ifade eder. Başka insanları etkileme gücümüz, başka herhangi birinin siyasal nüfuzu ile aynı seviyede olmalıdır ki siyasal eşitlik anlam kazansın. Bence siyasal nüfuz, eşit oy hakkından daha önemlidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde siyasal nüfuzu parasal güç belirler. Kısmen Yüksek Mahkeme'nin bazı yanlış kararları nedeniyle, paranın siyasetteki belirleyici rolünü azaltma konusunda bugüne kadar bir türlü başarılı olmadık. Zenginler daha fazla siyasi nüfuz sahibidir; çünkü, milyonlarca insanı etkileme potansiyeline sahip olan TV reklamlarını ve kampanyalarını finanse edebilmektedirler.

Örneğin, benim siyasal olarak Microsoft'un kurucusu Bill Gates ile eşit olduğumu söylemek aptalcadır. O bir adayı desteklemeye karar verdiğinde, bu karar sonuç üzerinde belirleyici olabilir. Ben bir aday desteklemeye karar verirsem sadece kendi oyumu etkileyebilirim. Dolayısıyla siyasal eşitliği ciddi bir düşünce olarak ortaya koymak istiyorsak, nüfuzların eşitliği konusunu da tartışmamız gerekmektedir. Fakat aslında nüfuzların eşitliği mümkün değildir. Mümkün olmadığı gibi, bizim de nüfuzların eşitliğini tam olarak istediğimiz kanısında değilim. Evet, zenginlerin siyasal nüfuz kazanmasını istemiyoruz ve bunun için önlemler alıyoruz. Fakat diğer yandan ahlaki önderler arayışındayız, ikna edici insanlara ihtiyacımız var. Sağlam düşünceli insanların, sahip oldukları nitelikler nedeniyle daha fazla nüfuz kullanmalarını arzu ediyoruz. İfade hürriyeti kaldırılmadığı sürece başka türlü de olamaz, çünkü ifade hürriyeti olduğu sürece bir takım insanlar diğerlerine göre daha fazla ikna edici olacaktır. Şu durumda, nüfuzlarda eşitliğin sağlanması mümkün görünmemektedir, zaten pek de arzu edilmemektedir. Peki ya eşit oy ilkesi? Bu, gerçek anlamda eşitlik değildir. Her şeyden önce, bu eşitlik size herhangi bir güç sağlamaktan uzaktır. Türkiye'de yaklaşık 80 milyon insan var, kaç tane seçmen olduğunu bilmiyorum; fakat kullanacağınız oy, tek başına alındığında, güç anlamında sıfır etkiye sahip olacaktır. Kullanacağınız oy sizi siyasi iktidara ortak etme gücünden yoksundur. Bu nedenle, (eşit oy hakkına vurgu yapmakla yetinen) çoğunlukçu demokrasinin siyasal eşitliğin sağlanması yönünde herhangi bir çözüm getirmesi mümkün görünmemektedir.

Daha önce de ifade ettiğim gibi, çoğu insanın yegane demokrasi modeli olarak kabul ettiği çoğunlukçu demokrasi için dramatik bir sonuca ulaşmış bulunuyoruz. Derinlemesine yapılan bir teorik sorgulamada, bu modelin sınıfta kaldığı görülmektedir. Şu durumda elimizde kalan alternatif nedir? Bize kalan tek alternatif, "kasabadaki tek oyun", ortaklık demokrasisidir. Çoğunlukçu demokrasinin işleyişini hakkaniyet ilkesiyle uyumlu hale getirmek için mücadeleler verdik ve vermeye devam edeceğiz. Meşruiyet sorununu, yani bazı insanlara diğerleri üzerinde tahakküm etme gücünü neyin verdiği sorusunu yeniden hatırlayalım. Sonuç olarak; herkesin eşit oy

hakkına ve rahatsız edici fikirler de dahil olmak üzere ifade hürriyetine sahip olduğu periyodik seçimlerin demokrasi için gerekli fakat yeterli olmayan bir şart olduğunu ifade etmek isterim. Periyodik seçimler ancak hakkaniyet şartlarının sağlanması halinde demokrasiyi hayata geçirme konusunda yeterli olabilir. Hakkaniyet şartları da, tekrar etmek gerekirse, siyasal eşitliğin gerçek şartlarıdır. Siyasal eşitlik, sayıları değil statüyü dikkate alır. Siyasal eşitlik ancak insanların eşit söz hakkına sahip olduğu, yasama sürecinde herkesin çıkarının eşit biçimde gözetildiği ve bireysel onurla bağdaşmayan ortak kararların dayatılmadığı bir toplumda gerçeklik kazanabilir. Siyasal eşitliğin anlamı budur.

Teşekkür ederim. Binlerce mil yol kat ederek geldim. Bu kadar yolu sizlere “haydi, bir ortaklık demokrasisi inşa edin” demek için geldim. Haydi, yukarıda saydığım şartları yerine getiren bir Anayasa yapın. Bunu başarabilerseniz, bütün dünyanın kıskanacağı bir Anayasa yapmış olacaksınız.

Teşekkür ederim.